

Ant. v. Gieseler. Ant. v.

Nf. 59.1.

CHRISTVS
A CORRVTIONE IN MORTE
IMMVNIS HAC DEVICTA
AETERNVM VIVENS

75

Julon XV

COMMENTATIO PRIMA

AD

SACRA PASCHATIS

PIE CELEBRANDA

IN

ACADEMIA IENENSI

9.

PROPOSITA

Züllero.

I E N A E

IN OFFICINA STRAUSSIL

CHRISTUS

A CORNUTIO IN MONTI

IN MONTI SACRO

A LETTERA AL VENERABILE

FRATELLI

COMMENTARIO PRIMO

ADRIANO

SACRA PASCHALIS

IN

ACADEMIA

PROLOGO

F. M. M. E.

IN OFFICINA

DEI GRATIA
CAROLVS AVGVSTVS

DVX SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTIVM, ANGA-
RIAE ET GVESTPHALIAE, LANDGRAVIVS THVRINGIAE,
MARCHIO MISNIAE, COMES PRINCIPIS DIGNITATE
HENNEBERGIAE COMES MARCAE ET RAVENSBERGAE,
DYNASTA RAVENSTEINII, CAET.

RECTOR ACADEMIAE IENENSIS
MAGNIFICENTISSIMVS

CHRISTI AD VITAM REVOCATI GRATIAM

PRECATVR

CIVIBVS

Quae redemptoris nostri suppliciis perfecti a morte ad vitam red-
itum adstruit doctrina, quum fidei nostrae caput consti-
tuat vnum e praecipuis idque solatii plenum; Iupremi numi-
nis sapientia atque benignitas vel ea se exseruit ratione, vt
in iis, quae ad Messiam, vnicum salutis nostrae fundamentum, atti-
nent, reuelandis eandem iam veteris oeconomiae tempore exhiberet,
quod et illius aevi et futuri saeculi hominum fides in Christum stabiliri
posset atque confirmari. Eminent inter ea, quae palmariam hanc veri-
tatem continent, codicis sacri oracula augustum illud vaticinium, quod
psalmo Dauidis decimo sexto eiusque commatibus decimo et vndeci-
mo legimus, cuius quidem verba, quod maius illis inest pondus,
quod plura suppeditant fidei nostrae momenta, curatius perpendere
animus est.

Quum autem in omni textu prophetico orationis subiectum no-
tasse et tempus, quo euenerint, quae praedicta sunt, ad interpretatio-
nem iustam plurimum conferat, quandoquidem his ignoratis, aut
non rite expositis, interpretatio dubia euadit, vel fini, quem scriptor

A 2

facer

facere intendit, plane repugnat; haec ipsa cantici huius momenta, quae fufius alibi enarrauimus *a)*, strictim hic persequi iuuat. Proponit psalter diuinus personam, quae de rebus fidei grauissimis differens sermonem ad deum dirigit, supremum rerum moderatorem. Quae uero illa sit, ex iis, quae textus de ea perhibet, praedicatis testimoniisque diuinis explorandum est: et haec quidem luculentissima exstare uoluit numen benignissimum, ut dubitationi locus non relinquatur, quum ita comparata sint, ut non nisi de Messia, generis humani redemptore, ualeant. Bonum suum, adeoque beneficium aliis tribuendum, sanctis, qui in terra sunt, prodesse eosque, qui alium sectantur, dolores suos multiplicare, quae loquens introducit, persona commatibus tertio et quarto perhibet, iisque ab aliis hominibus sanctis se diuersam atque unicum salutis fontem ac principium profitetur. Ad generis humani redemptorem haec modo quadrare, facile patet. Solus is ab omni peccato immunis hominum est sanctissimus *b)*. In ipso uincit est horum salus *c)* eiusque meritum piis modo illius cultoribus, a peccatorum turba separatis, salutare euadit. Perhibet porro, quae deum compellat, persona, corpus suum post mortem numinis beneficio secure in sepulchro quieturum esse, tutum ab omni corruptione, putredini non obnoxium v. 9. 10. Cui quaeso hominum haec conueniant, nisi redemptori nostro, e communi hominum sorte *d)* exempto, cuius corpus propter arctissimam diuinae cum humana natura unionem eamque indissolubilem corruptione plane interire nequit. Sed neque id praetermittendum, quod unum est e praecipuis. Testes huius rei habemus omni exceptione maiores, Petrum atque Paullum, viros Θεοπνεύστis, quorum ille *e)* non Dauidem tantum in cantico hoc de Christo, ἐν αὐτῶν in eum quasi transformatum et personam eius induentem, loqui adfirmat, uerum etiam commata octauum et quae sequuntur ita de redemptore agere monstrat, ut de rege illo exponi non possint; hic autem comma psalmi decimum, ut Iesu e mortuis resurrectionem probaret, excitans illud uel ex hoc capite de Dauide non ualere contendit, quod corpus eius post mortem computruit *f)*. Quae quum

a) vid. progr. satisfactio Messiae piis editum. *b)* 2. Cor. v, 21. Ebr. vii, 26. tantum eius cultoribus salutaris e psalm. *c)* actor. iiii, 12. *d)* 1. Cor. xv, 42. 53. xvi, 2-4. euidetia a. c. i. c. i. c. c. l. x. *e)* actor. ii, 25-31. *f)* actor. xiii, 35-37.

quum ita sint, neque Iudaeorum, canticum hoc de solo Davide exponendum, neque eam rite se habere sententiam, facile patet, quae CALVINVS *g*), GROTIUS *h*) atque CLERICVS *i*) et qui eorum vestigia legunt, psalmum hunc secundum litteram et sensu proximo de Davide interpretari, mystico autem ad Christum accommodare volunt, quum, quae de persona loquente excitauimus, praedicata ad regem hunc non quadrent et noui foederis testimonia plane repugnent. Sed neque illi rem conficiunt, qui Davidem in priori psalmi parte in sua orare persona, in fine vero ad surgere ad Christum, adfirmant *k*), quum vnum idemque esse cantici subiectum eandemque personam loquentem, orationis series sententiarumque cohaerentia et deficiens subiecti mutati indicium satis luculentum monstrant, vt adeo non, nisi de Messia, quem commatibus octauo atque decimo loqui extra dubium est, totum hunc psalmum agere, iure adfirmemus.

Quibus praeructis, grauissimum cantici huius argumentum facilius intelligitur. Ad flatu diuino ductus poeta sacer ad generis humani sponsores animam aduertens hunc eius statum considerat, quo id agebat, vt arduum salutis hominum reparandae negotium, perperionibus et morte obeundum, perficeret et supremum rerum moderatorem compelleret, vt sibi in malis, quae nostrum causa subeunda erant, suo succurreret auxilio atque praesidio. Has itaque eius preces dum carmine hoc exhibet, rationes, qui loquens inducit, Messias subiungit mouentes, modo a sua in deum fiducia v. 1. 2. modo a fructu et effectu ex illis, quibus obnoxius sit, malis tum ad homines v. 2-4. tum ad seipsum v. 5. 6. redundante, modo a laudibus, quibus deum adiutorem suum celebraturus sit, petitas. Quibus spem addit atque fiduciam de glorioso perperionum suarum exitu, ita vt illius fundamentum declarato v. 8. eaque ipsa exposita v. 9. exoptatum hunc euentum memoret, quo futurum sit, vt corpus suum secure requiescat in sepulchro, tutum ab omni corruptionis periculo v. 9. 10. et ipse e morte resuscitatus vita fruatur aeterna atque felicissima v. 11.

A 3

Ita-

g) commentar. in libr. psalm. p. 58. vid. MATTH. POLI synops. criticor. vol. II. p. 618. GVILIELM. AMESII in CALOVII bibl. illustr. tom. I. lectio. in psalm. p. 87.
h) annotatt. in psalm. quae exstant in CALOVII bibl. illustr. tom. I. lectio. in psalm. p. 87.
i) commentar. ad h. I. - *k*)

Itaque renocationem a mortuis expectans Messias patrem alloquitur caelestem verbis: **לֹא הָעוֹבֵב נַפְשִׁי לְשׂוֹר** quae rationem exhibere praemissi de corpore secure quiescente adfert, vocula כִּי docet. Quis vero enunciati sensus sit, quae vocabulorum illud ingredientium potestas, hoc est, de quo iam esse debemus solliciti. Potior hic nominis שׂוֹר habenda est ratio, quandoquidem illo rite expedito facilius datur reliquorum expositio. Sed varium de constituenda eius significatione deprehendimus interpretum dissensum. Iudaeorum quidem complures, illud de damnatorum loco exponentes ^{l)}, Davidem, ne illi adiudicetur, deum obtestari volunt. Scribit RASCHI ^{m)}, cantici auctorem, quem Davidem existimat, perhibere: **לֹא הָעוֹבֵב נַפְשִׁי לְשׂוֹר שְׁהָרִי בְעוֹן עֲבִירָה גְדוּלָה שְׁהָתָה כִּי לֹא הָעוֹבֵב נַפְשִׁי לְשׂוֹר שְׁהָרִי בְעוֹן עֲבִירָה גְדוּלָה קֵל וְחֹמֶר שְׁמַעְתָּה כִּי בִשְׂרַחְתִּי גַם יִי הָעֵבֶר חֲטָאֵךְ** *quoniam ego confido, quod non permittes animam meam inferno, quia in peccato gravissimae transgressionis (adulterii), quod perpetravi, nuntium laetum accepi: etiam dominus transulit peccatum tuum (2. Sam. xii, 13.) multo magis (laetatur cor meum), quoniam ab isto tempore non derelinques me, ut recedam a te.* Arripuerunt hanc nominis vim christianorum interpretum haud pauci, e quibus DAN. CRAMERVM ⁿ⁾, DAN. ARCVLARIUM ^{o)}, SEB. SCHMIDIVM ^{p)}, IO. HENR. MICHAELIS ^{q)} MARTIN. DEL RIO ^{r)} producere liceat, qui, ut descensum Christi

A 3

ad ^{p)} adpendic. ad psalm. prophet. de Christo p. 49. ^{q)} annotat. vberior. in hagiograph. tom. I. p. 96. ^{r)} adagial. sacr. vet. test. part. I. p. 211. col. I. et p. 213. col. I. vbi minus scite scribit: *nullus in scriptura locus est, in quo שׂוֹר אֲדָנָי, infernum, inferos, cogamur capere pro sepulchro, serobe, fouea, animae a corpore separatione, vel in genere pro statu mortuorum aut alio, quam animarum, receptaculo, quibus p. 220. subiungit: priori itaque membro (comparatis decimi psalm. xvi.) describitur Christus a parte hominis nobiliore. descensura ad inferos, sed ibi non remansura.*

1) Luculentum exstat huius rei testimonium in talmudis babylon. tract. ערוֹב cap. 11. fol. 19. col. I. quod et in *Avodath Hackodesch* c. xxxi. fol. 47. col. I. excitatur, quo damnatorum sedem septem nominibus, in quibus et שׂוֹר sit, insigniri, Iudaeorum doctores contendunt: conf. et *Ialkur Schimoni* ad Ies. fol. 47. col. 3. n. 302. *Nischmizb Chaiim* fol. 31. col. 2. *Ialkur Rubeni* fest. Bereschit fol. 3. col. 2. ^{m)} commentar. ad h. l. ⁿ⁾ schol. prophet. class. I. explic. vi. p. 79. et class. IIII. explic. vii. p. 742. ^{o)} disputat. Marburgens. tom. 11. p. 368.

ad inferos eumque realem probarent, hoc argumento vsi, Christum, ne in damnatorum loco relinquatur, deprecari existimant. Sed falsos illos esse, quilibet facile animaduertit. Praeterquam enim, quod minus apta foret haec Christi victoris et triumphatoris infernum ingredientis oratio, quum nihil ei fuerit periculi; hanc verbi virtutem haud vsitatam nouimus, neque in sacris litteris occurrentem. Producent quidem, qui hanc fouent sententiam oraculum Salomonis s), quod viri prudentis esse, vitare mortem aeternam adeoque damnatorum tartarum, adfirmetur t). Sed si vel maxime hanc huius loci esse vim vocis certum fuerit et euictum; ad nostrum tamen oraculum non valet argumentum. Tantum vero abest, vt illa obtineat, vt aliud plane Salomonis finis et nexus verborum doceat. Rex enim pietatis vsu scelerisque damnum expositurus אררה ויריה *femita vitae* nomen שאור ex ea quidem ratione opponit, quod statum mortuorum designet, vt sensus sit: homo prudens, qui veram consequi studet felicitatem, actiones dum suscipit, respicit ad deum, eoque mortis periculum vitat et interitum. Neque aduersatur eiusdem regis dictum u): בפשוט שאור הציל: quum patrem infantem suum castigando efficere contendat, vt a scelere is auertatur, quo perpetrato morte plestendus sit, quod et Alexandrini notarunt transferentes haec ita: τὴν ψυχὴν αὐτῶ ἐν θανάτῳ εὖσθη. Accedit his, plura reperiri scripturae sacrae effata, quae hanc nominis significationem, qua damnatorum locum denotet, plane respuunt, cuiusmodi et illa sunt, in quibus Iacobus patriarcha, Iobus, Dauid et Hiskia in שאור descendisse perhibentur x). Longius a vero recedunt, qui verbum שאור de doloribus, quos dicunt, infernalibus cum MART. GEIERO y), ABR. CALOUIO z), THEOPH. ALETHAEO a), CHRIST. EBERH. WEISMANNO b) SAL. VAN TIL c) et IO. GVILIELM. KRAFTIO d) exponentes Christum precari perhibent, ne anima sua in diris, quibus in summae exinanitionis statu

s) prou. xv. 24. t) vid. et EVSSERTII comment. ling. Ebr. p. 1553. edit. Lipsi. u) prou. xxiiii, 14. x) gen. xxxii, 38. Iob. xvii, 13. psalm. vi, 6. cxli, 7. Ies. xxxviii, 18. y) commentar. in h. l. z) biblior. illustrat. tom. I. p. 965. a) in der gründ-

lichen Erläuterung der dunkeln Oerter A. und N. T. part. I. p. 38. b) institut. theol. exegetico-dogm. p. 571. c) commentar. ad h. l. tom. I. p. 260. d) obseruat. sac. factic. II. obs. 2. §. 7. seqq.

obnoxius fuerit, perpeſſionibus a deo deſeratur. Textus enim *עוֹלָם* prorsus aduerſatur, quum hoc pſalmi comma rationem reddat, quare Meſſias ſecure in ſepulchro requieſcat, quae certe ab illis, qui mortem eius praeeſſerunt, doloribus petenda non eſt. Neque vllum fauet litterarum ſacrarum oraculum. Quod pſalm. xviii. 5. excitatur *חֲבֵרֵי מוֹת* idem eſſe atque ſequens *מוֹת כּוֹקְשֵׁי מוֹת* (coll. v. 4. *חֲבֵרֵי מוֹת*) verborum nexus et ſcriptoris ſinis ſatis luculenter docent. Quae producuntur alia huius generis oracula, ea de morte et ſtatu mortuorum agere, ſcite monſtravit cel. IO. DAV. MICHAELIS *d*). Multo minus vero locum inuenit Pontificiorum opinio, qua *שׂוֹר* limbus patrum notare et Dauidem adfirmare volunt, animam Chriſti e morte redeuntis in eodem non eſſe manſuram *e*). Quum haec enim nominis ſignificatio ne vlllo quidem ſcripturae loco ſtabiliri poſſit, quod ſatis oſtendit IO. RAINOLDVS *f*), et limbus ille fictus ſit et commentitiuſ; non eſt, quod longius his immoremur. Maiori autem veritatis ſpecie verbo *שׂוֹר* ſepulchri vim ſubiacere contendunt Iudaeorum nonnulli *g*) et chriſtianorum interpretum tantum non omnes, e quibus HVG. GROTIUM *b*), SEB. MVNSTERVM *i*), THEOD. BEZAM *k*), IO. PISCATOREM *l*), IO. MARKIVM *m*), ANDR. RIVETVM *n*) GVIL. SVRENHVSIVM *o*) atque cel. GVILIELM. ABR. TELLERYM *p*) nominaiſſe ſufficiat. Plura quoque ſcripturae enunciata huic fauere videntur ſententiae et commatis noſtri ſenſus, quo Chriſtus perhibeat, patrem ſuum ipſum in ſepulchro non eſſe relicturum, non foret incongruus, neque ſcriptoris fini aduerſus. Sed ſunt tamen codicis ſacri dicta, quae hanc nominis poteſtatem plane non admittunt, vt adeo ad noſtrum oraculum non valida detur argumentatio. Ex eorum numero vel illud Iacobi eſt, quo de filio ſuo Iosepho, quem credit

a feris

d) colleg. critic. in tres pſalmos p. *ſebim* col. 482. *b*) annotat. ad h. l. 194. ſeqq. *e*) vid. ROB. BELLARMINI explicat. pſalmor. oper. tom. v. p. 74. coll. libr. 1111. de Chriſto c. x. tom. i. p. 448. *f*) cenſur. libror. apocryph. praefect. Lxxx. ſeqq. tom. I. p. 947. ſeqq. *g*) vid. R. D. KIMCHI ad pſalm. viii, 18. et in *ſepher ſchora-*

i) vid. bibl. critic. tom. 111. p. 1185. *k*) annotat. ad h. l. *l*) commentar. in libr. bibl. tom. 111. p. 132. *m*) exercitatt. Bibl. 419. *n*) oper. tom. 11. p. 64. *o*) in *βιβλος καταλλαγής* p. 394. *p*) in praeteritis in quatuor hymnos Dauidis p. 23.

a feris deuoratum, dicebat *q*): ארר אל בני אהל שחולה Quum enim Iosephum haud sepultum esse persuasum haberet; non nisi se moriturum et in luctu ad mortem vsque perseueraturum esse profiteretur. Eadem est ratio dicti Dauidis *r*): מצרי שחול מצאוני quod de sepulchro minus valere, vel ex ea patet ratione, quod angustiae in illo locum non inueniunt, in quo corpus exanime iacet. Dum insuper seditiosi Core, Dathan et Abiram cum suis viui descendisse שחולה dicuntur *s*); nomine hoc sepulchrum non notari facile patet, quum a terra fuerint absorpti et facta animorum a corporibus dissolutione in defunctorum statum venerint. Neque litterarum sacrarum dicta verbum ארר pro ea, quae prima est, eius significatione idem esse atque קבר satis euincunt, e quibus vel illud Iobi *t*), quod vnum sufficere putat PAVLLVS SLEVOGTVS *u*), ad hanc vocis vim probandam, producere iuuat: מן מקוה שאהל בתי מן Mens enim, quod textus *συναφή* probat, viri sancti est: non esse, quod amicorum sermonibus de sua valetudine restituenda fidem habeat, quum spes sit frustranea, quia mox moriturus et in statum mortuorum peruenturus sit. Iungimus his enunciatum *x*): נפוזר עצמותינו לפר שאהל in quo interpretum plurimi sepulchri significationem obtinere adseuerant. Sed priora dicti verba non proprie accipienda esse, vel ex eo patet, quod non de mortuis, sed de Dauide cantici auctore eiusque sociis sermo sit, qui vires suas ita fractas et infirmatas perhibent, vt ipsi morti sint proximi et in eo fere constituti, vt animus corpus eneruatum deserendo ad eum, quem post obitum consequatur, statum perueniat. Quae quum ita sint, in genuinam verbi ארר vim et potestatem curatius inquirere, haud abs re esse putamus. Quodsi etymi rationem habemus a ארר quaerere deductum, locum notare quaerendum adeoque incognitum, animaduertimus. Quum autem eiusmodi vel infra terram positus sit; facile hinc colligitur, qui factum sit, vt generatim κατώτερα μέρη τῆς γῆς inferiora terrae notet, quod et R. ABEN

B

ESRA

- q*) gen. xxxvii. 35. *r*) ps. cxvi. dissertatt. eius academ. p. 1038. et
 3. coll. ps. xxx. 4. lxxvi. 13. lxxxviii. THOM. CRENII analectis philolog.
 4. *s*) num. xvi. 32. *t*) Iob. xvii. 13. crit. histor. p. 334. seq. deprehenditur.
u) dissert. hellenistica §. 12. quae in *x*) psalm. cxxxvii. 7.

ESRA obseruat exponens γ): רחוקות הארץ Sed haec quum nimis late dicta sint; specialius definire et rem altius repetere inuauit. Homines vel antiquissimi, mortuorum statum delineantes, animos a corporibus solutos vastam quandam petere perhibebant voraginem subterraneam, commune eorum receptaculum, sed pro personarum qualitate in varia loca distinctam. Quam quidem mortuorum regionem Ebraei שאול Graeci ἄδης nominare solebant. Plura huius rei vestigia prisco iam aeuo deprehendimus, quum variae loquendi formulae a viris sanctis adhibitae ad eam respiciant. Iacobus, filii sui Iosephi interitum deplorans, se ad eum descensurum esse שאול in infernum, memorat z), eoque non Iosephum modo a feris discerptum in mortuorum loco versari vel regione, verum etiam se in eam quoque peruenturum illamque infra terram esse docet, quum ירד vbiuis de descensu ad inferiorem locum vsurpetur. Pari ratione Dauid, dum mortis periculum, cui fuerit expositus, exponit, deum alloquitur a): נפשי משאול *adscendere fecisti animam meam ex inferno*, eoque שאול locum inferiorem, in quo mortuorum sint animi, proponit, quod et alio loco huic παραλλήλω indicat b): הוצלת נפשי משאול החתיה *eruisti animam meam ex inferno inferiori*, dum a grauissimis mortis periculis se liberatum esse gloriatur. Spectat huc quoque vatis dictum c) *nisi fuisset Ieboua auxilium meum, parum abfuisset*, quin anima mea habitasset רומה in loco silentii. Vitae enim discrimen, in quod ab aduersariis fuerit adductus, indicans, in eum prope se venisse vita defunctorum locum perhibet, in quo omnia sileant, nullus sit strepitus, nulla negotiatio d), quem LXX. per ἄδης designant. Huc quoque spectare videtur vel illud psaltes enunciatum e): *mortui te non laudabunt* ולא יוררו רומה *neque omnes descendentes in locum silentii*. Sed neque erroris arguenda est sanctorum horum de vita futura fides, quum animorum modo a corporibus solutorum receptaculum innuerent eosque crederent immortales et post mortem quoque sui rerumque suarum conscios. Quem quidem animorum statum dum poetae primum

γ) comment. ad ps. cxxxviii. l. 8. LXXXVIII. 17. d) vid. et eccles.
 z) gen. xxxvii. 35. a) psalm. xxx. viii. 10. e) psalm. cxv. 17.
 4. b) psalm. lxxxvi. 13. c) psalm.

primum describebant, regionem fingebant mortuorum subterraneam, in quam umbrae descenderent humanae eique portas adsignabant et varia, quae eius incolis acciderent, fata. Sed sensim fictio haec poetica ita usu inualuit, ut in prosaica quoque oratione adhiberetur f). Itaque accidit, ut veteris oeconomiae vates haud raro ad eandem animum adierent. Iesaias, ingentem Babyloniorum fragem et regni exitium pingens, regem eorum compellari perhibet g): שְׂאוּל מַתְחָה רְגוּה לךְ לְקַרְחָת בְּאֵיךְ וּגְוֹ *infernus subtus commotus est de te in occursum aduentus tui* caet. Scilicet excitari fingit fato perfunctorum animos et umbras e sedibus suis, in mortuorum regione iisdem adsignatis, ut occurrerent Babyloniorum regi eique de aduentu sarcastica oratione gratularentur, quum visum eis fuerit *παράδοξον*, tantum cecidisse principem et cum eo imperium, quod sibi persuaserint aeternum. Eadem fere ratione Ezechiel h), vaticinium de Pharaonis interitu edens, heroum fortissimos comminiscitur, in regione mortuorum aduentu Aegyptiorum regis in admirationem raptos, eundem compellare, recensendo celeberrimos orientis principes atque populos, qui defuncti apud ipsos habitent. Quemadmodum autem in parabolico dicendi genere plura ad exornandam modo parabolam finguntur; ita nefas profecto foret et sane hermeneuticae principii aduersum, ex orationibus his figuratis religionis dogmata de hominum animis post mortem in subterranea quadam regione et statu quidem silentii atque quietis constitutis construere. Quod factum tamen olim fuisse animaduertimus. Dum haec enim de inferorum regno *μυθολογία* ad alios populos transibat, quorum doctores et poetae praefertim varias eidem adspersere fabulas, hominum plures, dictiones figuratas sensu proprio et litterali exponentes, varios theologiae admiscuerunt errores, quod et Iudaeis sequioris aevi factum animaduertimus, qui pluribus commentis illam de defunctorum statu doctrinam commacularunt, quorum farraginem collegit IO. ANDR. EISEN-

B 2

MEN-

f) Ies. XXXVIII. IO. coll. Matth. DAV. MICHAELIS notas ad *Lomthi*
 XVII. 18. apoc. XX. I. conf. et CAMPEG. praelect. de sacra Ebraeor. poesi p. 128.
 VITRINGAE commentar. in Ies. g) c. XIV. 9. h) c. XXXII. 21.
 XIII. 9, tom. I. p. m. 562. IOAN.

MENGERVS 2). Populos inter antiquos deprehendimus Aegyptios, qui hanc de mortuorum regione fabulam receperunt, quod vel ex iis patet, quae de Rhampsinio rege narrarunt, quem ad inferos descendisse viuum et saluum rediisse confluxerunt. Insigne est HERODOTI testimonium k): ἔλεγον (Αἰγύπτιοι) τῆτον τὸν βασιλῆα ζῶον καταβῆναι κάτω εἰς τὸν οἶον Ἕλληνας αἰδῶν νομίζουσι εἶναι κακῆσθι συγκυβέειν τῇ Δήμητρι καὶ τὰ μὲν νικᾶν αὐτὸν, τὰ δὲ ἐσοῦσθαι ὑπὲρ αὐτῆς. καὶ μὲν πάλιν ἀπικέσθαι δῶρον ἔχοντα παρὰ αὐτῆς χειρόμακτρον χεύσειον. Quum plura vero sapientiae dogmata ab Aegyptiis vel Orpheo duce mutuarint Graeci; quin hanc de mortuorum regno doctrinam ab illis traditam acceperint, fere non est dubium. Quam inferorum ditio- nem quum nomine αἰδῆ designarent; verbo hoc statum mortuorum, siue felix ille sit, siue infaultus, indicari, frequens eius apud veteres scriptores vsus docet, e quorum dictis praeter ea, quae HOMERVS de αἰδῆ et Vlyssis ad inferos itinere memorat l) vel illud PHOCYLIDIS producere iuvat m):

ἐκ ἐν εἰς αἰδῆν ὄλβον ἔχειν καὶ χεῖματ' ἀγεσθαι,
πάντες ἴσοι νεκρῶν ψυχῶν δὲ θεὸς βασιλεύει
νοῦνὰ μέλανθρα δόμων αἰώνια καὶ πατεῖς αἰδῆς,
ξυρὸς χώρος ἀπασι πένησί τε καὶ βοσελεύουσιν

Pari fere ratione GRATES, quum morti se proximum sentiret; hoc sibi accinebat carmen n):

— — στεῖχεις δὴ φίλε κέρτων
βαίνεις τ' εἰς αἰδαο δόμους κνφὸς διὰ γῆρας

Bion vero referente eodem DIOGENE LAERT. o) ἔγκαλον ἔφασε τὴν εἰς αἰδῆ εἶδον καταμύοντας γῶν ἀπίενα. Alia huius generis testi- monia collecta exhibent MART. SYLVEST. GRABIVS p) atque GODOFR. OLEARIVS q). Eandem verbi αἰδῆ vim et de inferorum regno, quod Iudaei fingebant, doctrinam scripta referunt ἀπόκρυφα, e qui-

i) in dem entdeckten Iudenthum segm. 92. p. 359. o) libr. IIII. segm. part. II. c. VI. p. 322. seqq. 49. p. 256. p) in appendice apologet. k) libr. II. cap. CXXII. l) Odyss. Urbani Rhegii libro de formulis caute libr. XI. I. seqq. m) carmin. v. loquendi subiuncta. q) commentation. 105. seqq. n) vid. DIOGENEM de redemptione ex inferno et liberat. a LAERT. de vitis philosoph. libr. VI. morte §. 20. p. 36.

e quibus vel illud auctoris libri sapientiae dictum notamus q): *ἔτε ἄδς βασιλειον ἐπὶ γῆς*, quo regnum mortuorum et regionem delineat infra terram positam, cui et portas vel aulam tribuit, dum deum compellat r): *σὺ γὰρ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχεις, καὶ κατὰ γεις εἰς πύλας ἄδς, καὶ ἀνάγεις*. Auctor libri, qui Baruchi nomen in fronte gerit, mortuos ἐν ἄδῃ esse satis luculentè fatetur scribens s): *ἔχ οι τεθνηκότες ἐν τῷ ἄδῃ, ὧν ἐλήφθη τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἀπὸ τῶν σπλάγχθων αὐτῶν, δώσουσι δόξαν καὶ δικαίωμα τῷ κυρίῳ*. In eandem sententiam *Siracides* t): *μνήσθητι*, inquit, *ὅτι θάνατος ἔχειν*, καὶ διαθήκη ἄδς ἔχ ὑπωδείχθη σοι, quibus indicat, non esse tempus homini manifestatum, quo ad inferos adeoque in statum eorum, qui e vita discesserunt, venturus sit. Quum itaque LXX. interpretes vocabulum *הַנְשׁ* vbiuis fere per *ἄδην* transtulerint eosque et noui foederis scriptores sequuti sint; facile ex his quoque patet, nomen illud pro ea, quae prima et princeps eius est significatio, mortuorum regionem vel defunctorum statum, quicumque sit ille, siue beatus, siue miser et infelix, notare. Quam nominis vim ea quoque, quae illud exhibent, veteris testamenti loca demonstrant omnia, quod via est regia, ad genuinam verborum perueniendi potestatem, ex inductione exemplorum et dictorum *παράλληλων* iusta expositione eruendam. Singulari cura atque studio illa conquisiuit et expediti NICOL. IO. LETHVS u), e quibus et illa notare iuuat, quae *הַנְשׁ* cum *הַנְשׁ* coniunctum exhibent x), luculento significationis in priori voce obtinentis indicio, et nonnulla alia, vt probandi vis pateat, strictim hic exponenda, quorsum et illud in Mosis cantico referimus, in quo Iehoua dicit y): *הַנְשׁ קָרָה בְּאֵרֵי הַיָּם וְהַנְשׁ קָרָה בְּאֵרֵי הַיָּם* *ignis succensus est in ira mea, qui ardet usque in infernum inferiorem*. Vindictam numinis in hostes declarans Moses de igne irae diuinae et grauissima adeo dei indignatione loquitur, qua aduersarios morte ab-

B 3

ripiens

q) cap. I. 14. r) XVI. 13. cum *הַנְשׁ* et *ἄδς* Lips. 1672. x) s) c. II. 17. z) c. XIII. 12. u) diff. I. Sam. II. 6. pl. VI. 6. XXXXVIII. de *הַנְשׁ* Ebraeor. quae exstat in 15. 16. IV. 16. coll. V. 24. LXXXVIII. *Menshenii* thesauro theol. philolog. 4. LXXXVIII. 49. CXVI. 3. Iob. XXVI. disputat. tom. I. p. 591. conf. et 10. 6. prou. V. 5. VII. 27. cantic. VII. 6. CYPRIANI diff. de significatione vo- y) deut. XXXI. 22.

ripiens vel in statum mortuorum et infimam, quam poetice fingit, horum regionem prosequitur. Quod et psaltes indicat z), dum numinis omnipraesentiam descripturus deum et in אלוהים mortuorum regione, in infimis terrae partibus constituta, praesentem esse profiteatur. Neque Ionae dictum a) aduersatur. Quum enim אלוהים ad deum se clamasse memorat, facta ad piscis ventrem allusione, in eo tum fuisse perhibet, ut iam iamque in mortis statum perueniret. Dum autem Hoseas Iehouam inducit loquentem *): אלוהים e potestate inferni redimam eos, tempus esse venturum indicat, quo pii numinis cultores e mortis statu ad vitam reuocentur gloriosam et fructuum adeo mortis et gloriae Messiae participes reddantur. Sufficiant haec instituto nostro. Tuto ex illis conficitur, nomen אלוהים in nostro quoque loco statum mortuorum denotare, quum a recepto et perpetuo vocabuli vsu recedendi nulla plane necessitas sit.

Progredimur ad vocabulum אלוהים quod, quum pro ea, quae eius propria vis est, hominis animum, partem eius alteram eamque essentialem noter, duplicem aliam, quae hic in censum venire possit, significandi potestatem secum habet coniunctam, qua modo synecdoche admitta integrum suppositum animatum totumque adeo hominem designat b), ideoque et pronominis reciproci, quod in vulgus notum est, vicem sustinet, modo metonymia adhibita de corpore vsurpatur exanimato c), quam quidem posteriorem nominis vim, post Hieronymum, Bezam, Vatablum, Surcubusium et alios, celeb. MICHAELIS d) in commate nostro obtinere et Messiae funus intelligendum esse contendit, vel iis rationibus inductus, quod ibi, vbi de mortuis eorumque sepultura sermo sit, haec verbi significatio locum inueniat et commatis nostri membrum posterius, quod de corpore exanimato, corruptionis experte, agat, priori, ut illud illustret atque declaret, subiunctum sit. Sed haec certe minus iis respondent, quae de mortuorum regione et statu, vocabulo אלוהים notato, dicta sunt, quandoquidem hominum modo animi et horum tantum respectu vita defuncti, non corpora eorum, vel haec tamen non sola, in illo esse perhi-

z) psalm. cxxxviii. 7. a) cap. ii. 3. xxii. 4. num. v. 2. vi. 6. viii. 6.
*) c. xiii. 14. b) gen. xii. 5. xiii. 21. 7. 10. xviii. 11. d) colleg. critic.
exod. xii. 9. caet. c) leuit. xviii. 1. in tres psalm. p. 199. seqq.
28. coll. deut. xiiii. 1. leuit. xxi. 2.

perhibentur. Neque ea, quae vir celeberrimus producit, argumenta rem expediunt. Ad primum enim quod attinet, fallax illud est nec scripturae vsu stabilitum, quum ea, in quibus haec nominis $\Psi\Delta\Delta$ significatio obtinet, scripturae loca aliud docere, qui illa disquirat, facile animaduertet, vt adeo ad nostrum comma non valeat argumentum. Altera vero expositionis ratio plane non cohaeret, quum vtrumque commatis membrum vnam eandemque exhibere sententiam et posterius prioris expositioni inferuire sine iusta causa adferatur, quandoquidem eadem et maiori forte vi argumentandi Messiam in primo incisi enunciato animae suae, in altero corporis rationem habere adfirmemus. Iungitur verbum $\Delta\Omega$, quod generatim relinquere notat, quacunque id fiat ratione, cum nomine autem, cui Δ praemittitur, constructum, quae connectendi ratio et hic obtinet, idem est atque rem plane alteri permittere, vt absolutam in eandem habeat potestatem ϵ), quod dum patrem suum caelestem compellendo de $\Delta\Omega\Omega\Delta$ negat Messias, spem suam firmissimam declarat, se ad vitam post mortem, quae ei sit obeunda, reuocatum iri. Grauiissimae quoque ei erant rationes, quae spem hanc suffulcientes illius e morte ad vitam reditum urgebant, a personae eius qualitate et salutis nostrae conditione petitae. Fuit is ipse in morte $\Delta\epsilon\alpha\nu\Delta\epsilon\omega\tau\alpha\varsigma$, quum diuina eius natura cum humana indissolubili ratione coniuncta maneret. Separata quidem erat in morte a corpore anima, sed nequaquam ab humanitate, personaliter vnita cum illa, numinis natura, vt adeo, quae cum homine communicata fuerant, $\text{id}\omega\mu\alpha\tau\alpha$ diuina, in ipso mortis statu retineret. Seruator itaque in hoc constitutus pro ea, qua pollebat, potentia eaque summa seipsum e morte ad vitam reuocandi facultatem omnino habebat atque virtutem, auctor erat vitas, vita ipsa et resurrectio f). Igitur inter $\text{ad}\delta\upsilon\alpha\tau\alpha$ fuit, vt mors absolutum in eum exerceret dominium. Humana insuper redemptoris natura quum ab omni peccato immunis esset, mortis plane fuisset expers, nisi salutis nostrae inferuientis eandem efflagitasset satisfactionis conditio. Qua igitur per mortem praestita morteque per sepulturae triduum confirmata, cessabat discessus e vita ratio, vt adeo diutius redemptor

ϵ) leuit. xviii. 10. pl. xxxviii. 11. f) Io. XI. 25.

demtor a mortuorum statu detineri non posset. Sed salutis quoque nostrae ratio, ut ille non diu in morte permaneret, maximopere efflagitabat. E reditu enim eius in vitam de absoluta demum, quam praestitit, satisfactione et perfecta cum deo reconciliatione certi redditi sumus et conuicti. Qui itaque fieri potuerit, ut diutius commoraretur in morte, quam ad veritatem illius declarandam esset necessarium, quum vel Paulo teste fides nostra foret vana, nisi redemptorem in vitam rediisse penitus essemus persuasi g).

Commentationis huius occasionem praebuerunt festi dies, quibus in coetibus sacris memoria restitutionis Christi in vitam renouatur. Eo quidem ampliore illi vobis, CIVES, exhibent materiam, veram in redemptorem vestrum fidem confirmandi, quo frequentius diuina de reditu eius a mortuis oracula tempore hoc sacro in aedibus publico numinis cultui dicatis adnuntiantur. Vestrarum igitur est partium, ut saluti vestrae prospicientes ea curetis, quae caelesti inseruiunt felicitati eamque in rem templa obeuntes verbum dei attente auditum, ad salutare fructus gignendos, in vestra demittatis pectora. Sed neque liberalitatem erga eos, qui voluntatis diuinae sunt interpretes, negligatis, quam grata et laudabilis consuetudo postulat. P. P. primo festo die paschatis a. r. f. C I O I O C C L X X I I I I.

g) 1 Cor. xv. 17.

Fd 3984

ULB Halle 3
002 164 590

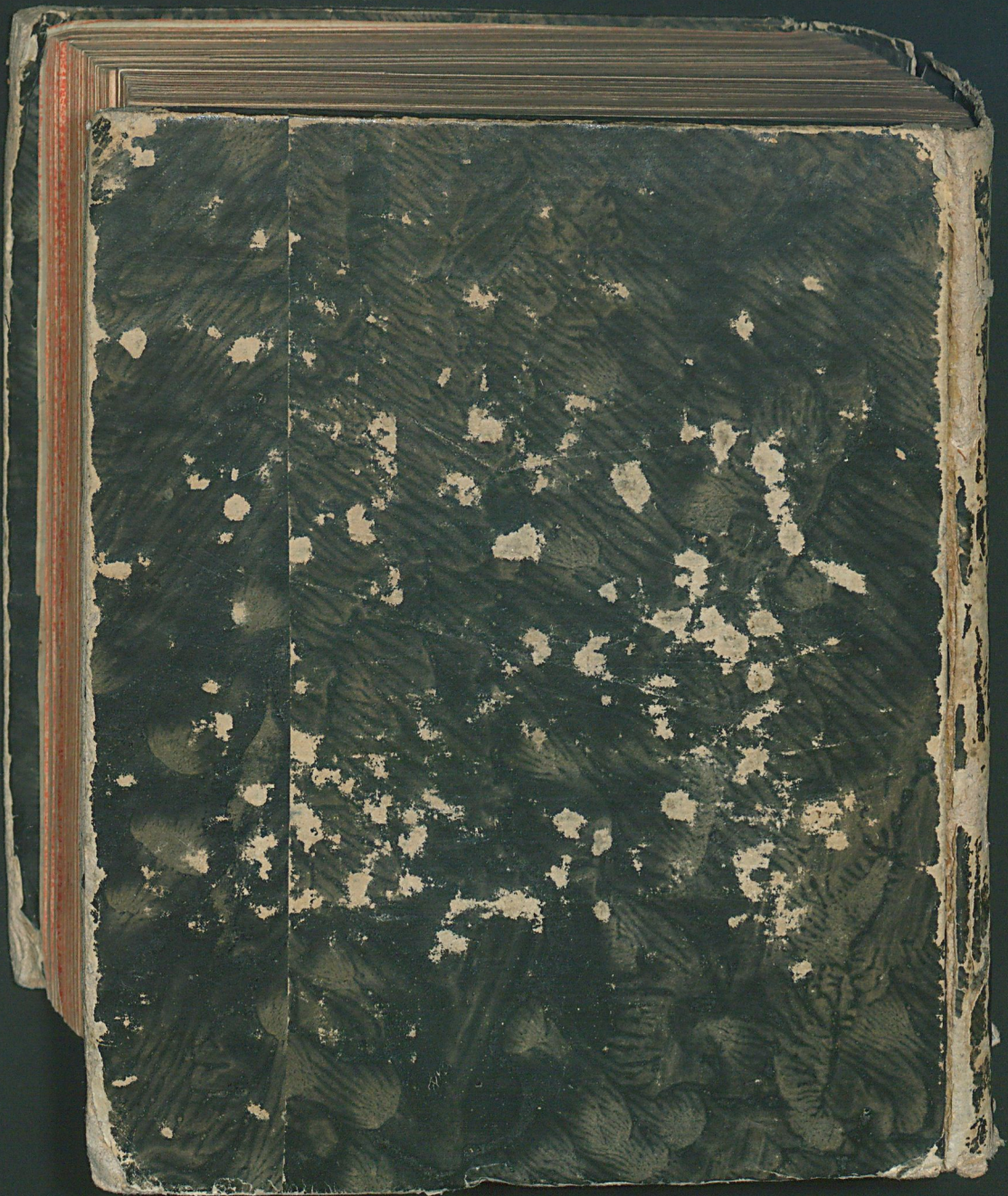

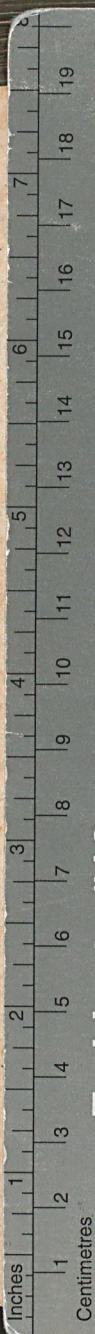
TA-OL

V317

MW

B.I.G.

Farbkarte #13

75

CHRISTVS
MORTE
HAC DEVICTA
VIVENS

Pfulon XV

NTATIO PRIMA

AD

PASCHATIS

CELEBRANDA

IN

MIA IENENSI

7.

PROPOSITA

Wicklers.

E N A E

INA STRAVSSIL

